

ÉLET.TÖRTÉNET?

Múlt – Jelen – Jövő – Zsidóság

Amikor hallottam erről a pályázatról, amiről első nekifutásra csak annyiról szólt a fáma, hogy mi fiatalok írhatunk a saját problémáinkról, az akadályainkról, a kihívásainkról, a konfliktusainkról, nem-igen mozgatta meg a fantáziámat, mert ugyan nyilván nem vagyunk egyformák, nyilván minden kis fiatal élet egy külön történet, de még sem gondolom, hogy az én életemet meghatározó gondok, gondolatok valakit is érdekelnének, hiszen nagyjából egyforma problémákkal küzdünk ebben a XXI. században. Viszont a TV-ben is láttam egy beszélgetést ahol elmondták, hogy ennek a pályázatnak alapját, illetve ötletét a 2017-ben, Vilniusban megtalált több száz 16-22 éves zsidó fiatal önéletrajzi írása ihlette. Mivel most a 80.-ik évforduló alkalmából tisztelgünk a Holokausztban elpusztított és elnémított áldozatok előtt, így a pályázat rögtön felkeltette az érdeklődésemet.

Gondoltam itt a ragyogó alkalom, hogy én is tisztelegjek Dédmamám emléke előtt, akit sajnos csak a családban forgó történetekből ismerhettem meg. Hiszen sokszor hallottam a Dédiről szóló megrendítő és szinte képtelen történeteket.

Van egy családi történetünk Dédmamámról, ugyan a családon kívül senki sem tudja, hogy élt, létezett egy asszony, aki három zsidó ember életét mentette meg a háború aljas nyilas terrorja alatt. Megosztom ezt a történetet, hogy rajtunk kívül más is tudjon ennek az asszonynak a határtalan bátorságáról a saját életével játszásáról, elszántságáról és határtalan emberségéről.

Elgondolkodtam azon is, biztos volt még rajta kívül sok ember, nők, férfiak, akikről szintén senki sem hallott, akikről nem tudunk, akik apró porszemként segítettek zsidó embereken a háborúban, de most nekem jött el az alkalom, hogy ezt megosszam.

Az én Dudum története.

Dédmamám, Klein Mórné (született - Appeldauer Anna néven) 1897-ben a mai Horvátországhoz tartozó az akkori Olaszország, németek lakta területén.

A családi legendárium szerint Dédit, Dudunak nevezzük, miután az első unokájának, Katinak sokszor énekelt egy német altatódalt melynek a refrénjében a „DUDU” szó szerepelt. Kati egyszerűen Dudunak kezdte hívni és ez a becenév élete végéig megmaradt, hiszen később minden unokája, szomszédja és a környékeliek is így hívták.

Dudu születési helye révén megtanult olaszul, az apja révén németül, illetve mikor lakhelyét a szerbekhez csatolták, szerbül is megtanult beszélni. Ápolónőnek tanult, így az első világháború idején vöröskeresztes nővérként hadi kórházban dolgozott. Elvette feleségül egy katonaeorvos, aki a háború végén elhunyt, itt Budapesten, miután egy kórházi vöröskeresztes vonattal ide érkeztek a háború végén. Így kerül Dudu Magyarországra. Első férjétől gyermeke nem született.

Fiatal özvegyasszonyként ezután ismerte meg Dédapámat, Klein Mórt, akibe beleszeretett és azért, hogy megfeleljen neki, betért a zsidóságba, magáévá tette és elfogadta a zsidó vallást.

Három gyermekük született Ernő, Tamás és Melitta. Nagypám volt a középső gyermek, Klein Tamás aki 1931-ben született. Sajnos őt nem ismertem mivel korán elhunyt, 49 évesen.

A zsidótörvények bevezetésével nehezen éltek a korlátozott lehetőségek miatt. Nagypám rendkívül jó zenei tehetséggel rendelkezett, hegedülni tanult, amit végül megtiltottak neki. Ezt az egész család igen rosszul élte meg. Amikor ezt Dudu megtudta, olaszos temperamentummal mérgében a hegedűt szétverte.

Mikor a nyilas uralom kezdetét vette és elkezdődött a zsidók üldözése nagypámat és annak testvérét a gettóba vitték ahol dolgoztatták őket, de végül is sikerült megszökniük és egy olyan intézetbe bujkáltak hamis papírokkal, ahol árva gyerekeket neveltek. Eközben Dudu a legkisebb gyermekével, Melittával Budapesten a IX. kerületben a Knézich utcai lakásukban voltak. Férjét Klein Mórt a munkaszolgálat leteltével a nyilasok elfogták és elvitték. Az, hogy mi lett a sorsa sose derült ki. Feltehetően a Dunába lőtték.

Dudu eközben megkérte a keresztlevelét, amit megkapott és az édesapja révén „birodalmi németként” kezelték. A házból ahol lakott a házmester az ostrom elől elmenekült, így az én Dudum gondolt egy merészet és leköltözött az üres házmesteri lakásba, mintha ő lenne a házmester. A leánykori nevét és keresztlevelét használta ha ellenőrizték. Eközben nem tudta mi van a fiaival és a férjével.

A férje Mór, jó viszonyba illetve barátságba volt a későbbi színész Kálmán György apjával, Kálmán Mórral és annak két barátjával akiket a nyilasok kerestek. Dudu lakásához tartozott egy lichthof udvar, ahol tűzifát és szenet tároltak. A szén alá építettek egy dobogót, ami alatt Dédmamám bújtatta ezt a három ember. Természetesen volt olyan „jóakaró”, aki feljelentést tett, hogy a lakásban zsidók bujkálnak. Mikor a nyilasok megjelentek ellenőrizni, Dudu úgy viselkedett, mintha ő lenne a házmester. A német keresztlevellel igazolta magát a nyilasoknak. Elmondta a Kleinék már elmenekültek, a lakás üres de neki szüksége lenne a Kleinék konyhaszekrényére, mert az sokkal jobb, mint az övé a házmesteri lakásban. Persze a nyilasok nagyon „nagyvonalúak” voltak és engedélyezték, hogy elvigye a Kleinék konyhabútorait. Ígéretet tett, hogy ha valaki megjelenik a Kleinéknél rögtön jelenteni fogja. Elmondása szerint, ha kívülről nem is látszott, de belülről keze-lába remegett. Miután a nyilasok elhagyták a házat, Dudu a ház kapuját kulcsra zárta majd elájult és összeesett. Szegény így állt helyt ezért a három zsidóért, és persze magáért és az akkor három éves leányáért, miközben saját fiaiért és férjéért nem tudott tenni semmit.

A felszabadulás után a házba beköltözött egy szovjet híradós egység, akik felállítottak egy nagy antennát, aminek az antenna vezetéke valamiért keresztbe futott körülbelül boka magasságban az udvaron, amibe Dudu megbotlott, hasra esett és felrúgta a rádiót. Egy szovjet katona ráfogta a fegyverét ordított vele, hogy szabotázst követett el, mire Dudu szerbül lehordta a katonát mindenféle csibésznek, aki inkább felsegítené, minthogy vele ordibál és fenyegetőzik, hogy lelövi. A katona a szerb nyelv hallatára megenyhült majd később mindennel ellátta őket, amihez hozzájutott. Dudu így jutott ételhez és így vészelték át a megszállás egy kis idejét.

A nagyapám jó viszonyba volt Kálmán Györggyel, (Kálmán Mór fiával) a színésszel, akivel jó barátságban volt az apák ismeretsége által.

Kálmán György kedvenc helye a Duna Intercontinental Hotel Dunára néző terasza volt ahová szeretettel járt reggelizni. Nagyapám, aki a Tahi személyszállító hajó parancsnoka volt sokszor a Hotel teraszával szemben állt, mert ott volt a kikötő helye, ilyenkor, ha a Kálmán György észrevette felhívta magához és igen hossza önfeledten borozgattak. A nagyapám mesélte az apukámnak hogy egy alkalommal, amikor a Kálmán György kissé sokat ivott a számla diktálásakor elmondta, hogy mit fogyasztott és a végén hozzátette és még volt egy családom is volt, akit kiirtottak.

Dudu a Rókus kórházban dolgozott ápolónőként az orr-fül-gége gyermekosztályán nyugdíjazásáig. Egyedül nevelt fel három gyereket, majd később az unokáit, köztük apukámat is. Egész életében haza várta az Ő Mórcikáját. Minden ünnep alkalmával elmondta, hogy figyeljétek meg, hogy „Az én Mórcim haza fog jönni”. Haláláig hú volt hozzá, a szerelméhez, akiért minden megpróbáltatást felvállalt.

Én 12-13 évesen tudtam meg zsidó származásomat. Sokat segített benne, hogy apukámmal és anyukámmal elmentünk Izraelbe egy két hetes útra. Apukám ragaszkodott hozzá, hogy együtt menjünk el, mert szerette volna, hogy ismerjem meg az őseink földjét.

Izrael történelmi pontjait bejártuk és a vezetőnk egy kedves magyar származású izraeli nő mindent megmutatott és elmesélt, amit szerinte Izraelről tudni kell. Mellesleg körülbelül 10 perc alatt megtanított héberül 10-ig elszámolni, ami nagyon tetszett és visszagondolva melegséggel tölt el, mert itt kezdődött a héber nyelv tanulása. Ez az utazás egy nagy élmény volt számomra, attól eltekintve, hogy jól éreztem magam itt kezdtem el gondolkodni a zsidó származásomról.

Édesapám zsidó származású, de nem tartották a zsidó vallást, talán félelemből, az apukám elmesélte, hogy Ő is csak 14 évesen tudta meg, hogy zsidó származású. Neki nem volt igazán lehetősége abban a korban, hogy jobban megismerje a származásával kapcsolatos vallást és szokásokat, hiszen nagyon sokan ezt titokban tartották, mert féltek a következményektől.

Ezért szerette volna, hogy én közelebb kerüljek a zsidósághoz, a valláshoz, a zsidó emberekhez, ezért egy zsidó gimnáziumba járok, ahol jól érzem magam. Megismertem közelebről a vallást, a történelmünket, ezeket a zsidó embereket, a múltjukat, a múltból eredő sok-sok fájdalmat, a küzdelmet az identitás miatt. Mélyen megérintett a történelmük, a történelmünk.

Szerencsés helyzetbe kerültem az iskolával, amikor szervezett egy utazást New Yorkba. Az ottani zsidó közösség fogadott minket. Több programot is szerveztek, de nekem a legemlékezetesebb az volt, amikor lehetőségünk volt elmenni a Lubavicsi Rebbe sírjához, aki 44 éven át volt a Lubavicsi Chaszid mozgalom vezetője, Rebbéje. Tudni kell, hogy lehet levelet írni a Rebbének ami lehet kérés, gondolat, kívánság, akár rajz is (például a kisebbeknek) és igazából gyakorlatilag bármi. A lényeg az, hogy sajátos módon tudunk / tudjunk vele „kapcsolódni”. Külön kialakított helyet biztosítanak ehhez, ahova már belépve különös érzés ragadja el az embert.

Már odafele is gondolkoztam, hogy mit is írhatnék, de nem igazán jutottam sikerrel. Viszont ahogy papírt és tollat ragadtam, nem volt kérdés, egyszerűen szívből jött. Az első pár mondat után elsírtam magam. Addig sírtam, míg az utolsó mondat után pontot nem tettem a végére. Olyan érzés ragadott el, ami egyszerűen szavakkal leírhatatlan. Nagyon különleges volt, hiszen mindaddig és azóta sem éreztem úgy. Aki nem volt még ott és nem érzett így, az el sem tudja képzelni, mit is éreztem abban az órában, míg ott voltunk. Igazi megkönnyebbülést akkor éreztem, amikor a levelet a Rebbe sírjához bedobhattam.

Ezek kapcsán sokat gondolkodtam ...

Visszatekintve a múltamra most már értem, hogy az általános iskolába miért voltam célpontja, néhány antiszemita tanárnak. Viselkedésüket akkor nem értettem. Nagyon igazságtalannak éreztem a velem való bánásmódot. Már tudom, hogy miért írogattak be csak úgy egyeseket a naplóba és küldtek ki az óráról, majd csukták rám az ajtót, miután felvettek a zsidó gimnáziumba. Szerintem az ilyen beállítottságú emberek nem valók tanárnak.

Nem tudom megérteni az egész világon a vallási ellentététeket, nem tudom, hogy miért gyűlölködnek az emberek a vallás miatt?! (Persze nem csak a vallás miatt!) Nem értem miért nem tudjuk elfogadni a másik embert, mert más a vallása, más a bőrszíne, más a kultúrája. Miért bántjuk egymást, mert az kövér, az sovány, az magas, az alacsony. Nem jöttem még rá, „talán nem is fogok”, hogy a zsidó embereknek miért kellett illetve kell szenvednünk a történelmünk során a mai napig, mi a zsidóság bűne? Miért és meddig kell még a bántást elszenvendnünk?

Ezen kérdések kapcsán is megihletett a Dédmamám története, aki nem zsidónak született, viszont a szerelméért betért, és „zsidó” lett. Felvállalta, hogy ezért megbélyegezzék. Büszke vagyok a Dédmamámra, büszke vagyok a bátorságára, állhatatosságára! Büszke vagyok a zsidóságomra!

Biztos, hogy át fogom adni a gyerekeimnek ezt a történetet, még ha porszem is a múltból, mert fontos számomra. Nekem is bátorságot ad.

Nekem ez a családi történet a múltam, a jelenem és a jövőm.